

Opetushallituksen lausunto HE 105/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhdenvertaisuuslain 6 a §:n muuttamisesta

Opetushallitus kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä laiksi yhdenvertaisuuslain muuttamisesta.

Yhdenvertaisuuslaki tuli uusine velvoitteineen voimaan 1.6.2023 alkaen. Sen uudistaminen vain vuosi voimaantulon jälkeen osoittaa, että varhaiskasvatukseen kohdistuu poukkoilevaa politiikkaa ja päätöksentekoa. Yhdenvertaisuustyön edellytysten heikentäminen ei ole lasten edun mukaista. 1.6.2023 voimaan tullut velvoite asetti varhaiskasvatuksen samojen velvoitteiden äärelle, jotka muissa koulutusmuodoissa ovat olleet jo useamman vuoden. Opetushallitus kiinnittää huomiota, että lakien linjaukset kattaen koko koulutusjärjestelmän tulee olla yhteneväiset, jotta jokaisen lapsen kohdalla voidaan saavuttaa aito oppimisen jatkumo.

Yhdenvertaisuuslain 6 a § on selkeyttänyt varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuuden edistämismuutosten lisäksi myös esiopetuksen tilannetta. Esiopetuksen suunnittelumuutokset on ulottunut vuoden 2023 lakimuutoksella myös päiväkodeissa järjestettävään esiopetukseen, jossa 80 % esiopetuksesta toteutetaan. Siten yhdenvertaisuuden edistämistä on selkeämmin tarkasteltu koko toimipaikan yhteisöllisen toiminnan näkökulmasta, ei vain yhden koulutusasteen näkökulmasta.

Yhdenvertaisuuslain 6 a § on linjassa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) kanssa ja selkiyttää ja konkretisoi työtä, jota perusteiden mukaisesti tulee joka tapauksessa tehdä. Opetushallitus on suositellut varhaiskasvatuksen järjestäjille ja palveluntuottajille, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua tehdään yhtä aikaa kuten muillakin koulutusasteilla. Yhdenvertaisuuslaista johdettu Opetushallituksen mallilomake antaa yhdenvertaisuustyöhön konkreettista tukea (vrt. kommentit liittyen taloudellisiin vaikutuksiin ja OPH:n mallilomakkeeseen). Varhaiskasvatuksen järjestäjien toivoma Opetushallituksen mallilomake on selkeä ja lyhyesti ranskalaisilla viivoilla täytettävissä. Opetushallitus kuitenkin katsoo, että toiminnallisen yhdenvertaisuussuunnitelman kirjaamista tärkeämpää on itse suunnitteluprosessi,

henkilöstön, lasten ja huoltajien osallisuus sekä asioista keskustelu. Sovituista asioista kirjaaminen helpottaa tavoitteellista ja suunnitelmallista pedagogista suunnittelua.

Yhdenvertaisuuden edistäminen varhaiskasvatuksessa on oleellinen osa ihmisoikeuskasvatusta. Esitetty muutos heikentäisi tilannetta edelleen. Tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota kaiken ikäisten lasten ja nuorten systemaattisen, tavoitteellisen ja tietoisin ihmisoikeuskasvatuksen tarpeeseen. Hallituksen esityksessä ehdotetulla muutoksella pedagoginen jatkumo koulutuspolun ihmisoikeuskasvatuksessa jää puuttumaan, eikä se kattaisi kaikkia koulutusasteita varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. (Gretschel ym. 2023.) Varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja perusopetuksessa on mahdollista tasoittaa perhetaustasta johtuvia eroja lasten ja nuorten kohdalla ja lisätä yhdenvertaisia mahdollisuuksia aktiivisen kansalaisuuden saavuttamiseksi. Tutkimukset ovat osoittaneet, että demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus kouluissa eriytyy toisella asteella. Siksi yhteiskunnallisesti aktiivisen toiminnan edellytykset rakennetaan jo varhaisessa vaiheessa kaikille lapsille ja nuorille yhteisen kasvatuksen ja koulutuksen keinoin. (Kestilä-Kekkonen & Sipinen, 2024.)

Yhdenvertaisuuslain 6 a §:n muuttaminen on suoraan ristiriidassa hallitusohjelman yhdenvertaisuuskirjausten kanssa, joissa muun muassa todetaan "Palveluiden saatavuutta kehitetään erilaisten käyttäjäryhmien tarpeet huomioiden ja väestön perusoikeuksien yhdenvertainen toteutuminen varmistuen." ja "Hallitus työskentelee määrätietoisesti yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämiseksi yhteiskunnassa." Yhdenvertaisuutta edistävän veloitteen heikentäminen on myös ristiriidassa valtioneuvoston valmisteleman rasisminvastaisen ja yhdenvertaisuutta edistävän toimenpideohjelman kanssa.

Lisäksi pykälän muuttaminen on ristiriidassa hallitusohjelman kirjauksen kanssa varhaiskasvatuksen laadun paranemisesta. Varhaiskasvatuslaki määrittelee 10 tavoitetta varhaiskasvatukselle. Yksi näistä tavoitteista on antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat muun muassa lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun sekä vaatimus yhdenvertaiseen ja tasa-arvoiseen kohteluun. Muuttaminen on myös ristiriidassa Kansallisen lapsistrategian toimeenpano-ohjelman kanssa, jonka tavoitteena on edistää lasten perusoikeuksia myös yhdenvertaisuuden osalta.

Edelleen 6 a §:n muuttaminen olisi ristiriidassa kansainvälisten sopimusten kanssa, kuten Lapsen oikeuksien sopimuksen 2 ja 4 artiklat sekä vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen artiklat 5, 7, 8 ja 24.

Edistämisvelvollisuuden muuttaminen heikentäisi yhdenvertaisuuden toimeenpanoa varhaiskasvatuksessa, mutta ei poistaisi suurelta osalta laajempaa yhdenvertaisuuden edistämisen velvoitetta. Hallituksen esityksessä (148/2022 vp) todetaan, että "kuntia koskee kuitenkin viranomaisina yhdenvertaisuuslain mukaiset suunnittelu- ja edistämisvelvoitteet ja koska varhaiskasvatuksen järjestäjä on usein kunta, ulottuu velvoite tätä kautta myös varhaiskasvatukseen, vaikka toimipaikkakohtaista suunnitelmaa ei ole varhaiskasvatuksen osalta velvoitetta tehdä."

Edistämisvelvoitteen muuttaminen antaisi samalla vahvan viestin Suomen hallitukselta, ettei yhdenvertaisuus ole tärkeä arvo, eivätkä kaikki lapset ja huoltajat ole samanarvoisia. Varhaiskasvatuksessa on todettu esiintyvän rasismia sekä vähemmistöihin esimerkiksi vammaisiin kohdistuvaa syrjintää yhtä lailla kuin muualla yhteiskunnassa. Lisäksi antisemitismin nopea kasvu Suomessa vaatii huomattavia toimenpiteitä ja taloudellista panostusta. Suomella ei ole varaa menettää yhtään lasta syrjinnän vuoksi.

On tärkeää, että yhdenvertaisuutta edistetään jo varhaiskasvatuksesta alkaen, sillä muun muassa rasismia esiintyy myös varhaiskasvatuksessa. Suomalaisen tutkimuksen mukaan S2-opettajista (suomi toisena kielenä opettajista) jopa 84 % on havainnut arjen rasismia päiväkodissa. Arjen rasismi ilmenee monin eri tavoin: välttelynä, nimittelynä, loukkaavina eleinä sekä pahan puhumisena työyhteisön kesken.

Maahanmuuttajataustaisia perheitä ja työntekijöitä myös suljetaan yhteisön ulkopuolelle. Varhaiskasvatuksen henkilökunta ei aina tunnista rasismia. Suomalaisessa

varhaiskasvatuksessa rasismien ilmenemismuotoja ovat esimerkiksi rasismien kieltäminen, rasistiset stereotypit ja ennakkoluulot, joita heitellään vitsien varjolla, rasististen sanojen käyttäminen, tiettyjen vanhempien ja huoltajien huomiotta jättäminen ja värisokeus. Värisokeudella tarkoitetaan sitä, että ihminen ajattelee, ettei hän itse kiinnitä huomiota toisten ihmisten ihonväriin tai etnisyyteen, vaan että kaikki ovat saman arvoisia. Taustalla on kaunis ajatus, jonka haasteena on se, että jos ei ns. "näe väriä", ei myöskään kykene tunnistamaan sitä, että yhteiskunnassamme ihmisiä kohdellaan eri tavoin ihonväristä tai etnisyydestä riippuen.

Ihonväriin, uskoon, kieleen, ikään ja vammaisuuteen liittyviä normeja tulee purkaa jo pienten lasten kanssa. Yhdenvertaisuutta edistetään varhaiskasvatuksessa muun muassa tunne- ja vuorovaikutustaidoilla. Varhaiskasvatuksessa on lapsia, jotka kohtaavat syrjintää ja rasismia. Varhaiskasvatuksen pedagogisilla keinoilla on mahdollista edistää yhdenvertaisuutta, joka on samalla tapa suojata lapsia. Syrjintää kohtaavan lapsen suojaaminen on erityisen tärkeää. Varhaiskasvatuksessa luodaan ja vahvistetaan perusta yhteiskunnan yhdenvertaisuudelle.

Yhdenvertaisuuslain 6 a §:n muuttaminen lisäisi segregatiota sekä sen negatiivisia vaikutuksia kansalaisten keskuudessa. Rasismi ja syrjinnän kokemukset heikentävät lasten ja nuorten hyvinvointia sekä luottamusta yhteiskuntaan ja omiin mahdollisuuksiin. (toimenpideohjelmahdotus rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä, 2024). Yhdenvertaisuuden edistäminen varhaiskasvatuksessa on perusteltua lasten hyvinvoinnin näkökulmasta.

Yhdenvertaisuussuunnittelulla on paljon toimipaikkakohtaisia ulottuvuuksia. Ei ole mahdollista arvioida varhaiskasvatuksen toimintaympäristön vaikutuksia yhdenvertaisuuteen yleisellä tasolla, vaan toimipaikkakohtainen tarkastelu on välttämätöntä. Konkreettisesti esteettömyyteen liittyvät tekijät vaikuttavat esimerkiksi liikunta- ja aistirajotteisten lasten, vanhempien ja työntekijöiden toimimiseen varhaiskasvatusympäristössä. Lisäksi rakennetuissa ympäristöissä on paljon tekijöitä, joilla on vaikutusta uskonnolliseen ja kulttuuriseen yhdenvertaisuuteen.

Yhdenvertaisuutta tulee edistää jokaisessa varhaiskasvatuksen toimipaikassa ja

yhdenvertaisuutta edistävän työn tulee kuulua jokaisen varhaiskasvatuksen ammattilaisen työhön. Yhdenvertaisuutta edistetään jokaisessa kohtaamisessa lasten ja perheiden kanssa. Sen vuoksi Opetushallitus suosittelee edelleen vahvasti, että toiminnallinen yhdenvertaisuussuunnittelu tehdään toimipaikkakohtaisesti.

Toimipaikkatasolle kohdistettu suunnitteluvuorokaus vie yhdenvertaisuuden edistämistoimenpiteet konkretiaan sekä lisää tietoisuutta asian merkityksellisyydestä ja esimerkiksi syrjinnästä ja sen muodoista sekä auttaa tunnistamaan mahdollista aiheeseen liittyvän tiedon ja osaamisen tarvetta. Työnantajan velvoitteena henkilöstölle tehty suunnitelma ei edistä toimipaikkatasolla tai lapsiryhmässä tapahtuvia yhdenvertaisuutta edistäviä tekoja ja osallisuutta.

Yhdenvertaisuuslain 6 a § on tuonut varhaiskasvatuksen järjestäjille velvoitteen myös kouluttaa henkilöstöä ja siten saada henkilöstö sitoutumaan yhdenvertaisuuden edistämistoimenpiteisiin. Yksityisessä varhaiskasvatuksessa yhdenvertaisuuden edistäminen ja suunnitteluvuorokaus ovat yhtä tärkeitä.

Yhdenvertaisuuslain 6 a § muuttamisella saavutettavat tosiasialliset taloudelliset säästöt olisivat vähäisiä. Taloudellinen hyöty pykälän muuttamisesta on hyvin minimaalinen, sillä yhdenvertaisuuden edistämistä on tehty muiden töiden ohessa, ei erillisin suurin tapahtumin tai kustannuksin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on määritelty varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri, jonka kehittämiseen sisältyy yhdenvertaisuuden edistäminen. 6 a § konkretisoi ja tukee tätä kehittämistyötä. Yhdenvertaisuuden edistämismuutosten muuttamishalu osoittaa, että varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ei tunneta. Ennen 6 a §:n velvoitteita yhdenvertaisuuden edistämistoimenpiteiden ja suunnittelun toteutus on ollut hyvin vaihtelevaa asettaen varhaiskasvatusikäiset lapset ja huoltajat hyvin eriarvoiseen asemaan suhteessa toisten varhaiskasvatuksen järjestäjien toteuttamaan varhaiskasvatukseen, mutta myös toisiin koulutusasteisiin.

Opetushallitus ei kannata hallituksen esitystä.